

පුරාණ ආරාම සංකීර්ණ තුළ පැවති පොකුණු
(අභයගිරි පරිශ්‍රය ඇසුරින් විමසුමක්)

බී.ඒ. මධුචන්ති

ඉතිහාසය හා පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය. anushkamadu319@gmail.com

ප්‍රමුඛ පද: පොකුණ, නිර්මාණය, ජලය, අවශ්‍යතාවය, තාක්‍ෂණය

හැඳින්වීම

මහින්දාගමනයෙන් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධාගම ස්ථාපිත වීමත් සමඟ අනුරාධපුර රාජකීය පරිශ්‍රය වටා රාජ්‍ය අනුග්‍රහය ඇතිව මහාවිහාර සම්ප්‍රදායට අයත් විහාරාරාම නිර්මාණය වීමට පටන් ගත් අතර මහාවිහාරය, අභයගිරිය, ජේතවනාරාමය ඒ අතර ප්‍රධාන වේ. අභයගිරි විහාරය ක්‍රි. පූ. 89-77 කාලයේ දී රාජ්‍ය කළ වටිනාමණි අභය රජතුමා විසින් ආරම්භ කරන ලද අතර අනෙකුත් රජවරුන් යටතේ සංවර්ධනයට පත් වූවකි. ස්තූපය මූලික කරගත් ආරාම සංකීර්ණයක් වන මෙය පොහොය ගෙය, ප්‍රතිමා ගෘහ, බෝධිසර, දනශාලා, සන්තිපාතශාලා, ආවාස ගෘහ, පිරිවෙන්, දළඳා මැදුර, ජන්තාසර, ආදී විවිධ ගොඩනැගිලි වලින් සමන්විත වේ. මූල ඓතිහාසික යුගයේ පොකුණු පිළිබඳව මහාවංසයේ විජයාගමනය තුළින් කරුණු අනාවරණය වූවත් පුරාවිද්‍යාත්මකව සාධක සොයාගෙන නැත. මහින්දාගමනයට පෙර ලංකාවේ පැවති " ජාතස්සර" ලෙස නම් කළ ජල රැඳවුම් මහින්දාගමනයෙන් පසුව පොකුණු ලෙසට දියුණු වී ආ බැව් පෙනේ. අභයගිරි පරිශ්‍රය තුළ වූ පොකුණු වැඩි ප්‍රමාණයක් නිර්මාණය වීමේ අවශ්‍යතාවය හා කුමක් ද? යන්න පර්යේෂණ ගැටළුවකි. පර්යේෂණ අරමුණ වන්නේ විශාල භූමියක් ප්‍රදේශයක් තුළ වූ පොකුණුවල කාර්යභාරය හඳුනාගැනීමයි.

ක්‍රමවේදය

මේ සඳහා යොදාගත් පර්යේෂණ ක්‍රමවේදයන් වන්නේ, ලිඛිත මූලාශ්‍රයන් හා පුරාවිද්‍යාත්මක සාධක ඉවහල් කර ගැනීම වේ. මෙහිදී ප්‍රධාන වශයෙන් පුරාවිද්‍යාත්මක කරුණු ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය කිරීම තුළින් තොරතුරු ලබාගැනීම සිදුකර ඇත. ලිඛිත මූලාශ්‍රයන් වශයෙන් පුස්තකාල පරිශීලනය තුළින් තොරතුරු ලබා ගැනීම, කැනීම් - සංරක්ෂණ වාර්තා පරිශීලනය කිරීම කර ඇත. අභයගිරිය වූ කලී අක්කර 400 කට නොඅඩු භූමි භාගයක පිහිටි විහාරාරාමයක් වන අතර ඒ තුළ පොකුණු අධික සංඛ්‍යාවක් වන නිසා පොකුණු කිහිපයක් පමණක් තෝරාගෙන තිබීම මෙහි පර්යේෂණ සීමාවකි.

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාව

රජරට වියලි කාලගුණයක් තිබෙන නිසාවෙන් වර්ෂාව ලැබෙන්නේ වර්ෂයකට එක් වතාවක් පමණකි. එලෙස ලැබෙන වර්ෂාව ප්‍රමාණවත් නොවීමෙන් ජලය රඳවා තබා ගැනීමට ජල සම්පාදන ක්‍රම අවශ්‍ය විය. අනෙකුත් විහාරාරාම වලට වඩා අභයගිරිය උස් භූමියක පිහිටීම නිසා ද ජන සංඛ්‍යාව වැඩිවීමත්, අවශ්‍යතා සංකීර්ණ වීමත් හේතු කොටගෙනත්, භූගත ජලයේ උෞනතාවයක් හා වැව් පිහිටා තිබුණේ තරමක් දුරින් වීමත් නිසා ද පොකුණු නිර්මාණයට යොමුවීම සිදුවන්නට ඇත.

අභයගිරියේ පොකුණු අතරින් කුට්ටම් පොකුණ වූ කලී බිම්ම හා ස්නානය සඳහා ජලය රැස්කර තබා ගැනීමට නිමවන ලද තාක්ෂණික හා කලාත්මක අතින් උසස් ගනයේ නිර්මාණයකි. අභයගිරියේ කපාරාමුලයේ වැඩ වාසය කළ හික්කන් සඳහා ජලය සපයා ගැනීමට භාවිත වූවක් ලෙස විශ්වාස කෙරේ. ඉතා සුක්ෂම ආකාරයට සකස් කරන ලද ශිලා ගල් තීරුවලින් නිර්මිත යුගලයක් ලෙසට පිහිටි මෙය මීටර 40x16 සහ 28x16 ප්‍රමාණයෙන් යුක්තය. උතුරු දෙසින් තරමක් උස්මට්ටමේ වූ කුඩා පොකුණ හා දකුණු දෙසින් තරමක් පහළින් වූ විශාල පොකුණ වන අතර පොකුණු සීමාව මතුපිට පීඨයක් මත සවිකරන ලද පුන්කළස් හා ජ්‍යාමිතික මෝස්තර වලින් යුත් දොරටු පොකුණට බැසීමට නිර්මාණය කර ඇත. පොකුණෙහි අවසාන ජල ප්‍රමාණය ද ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි පරිදි පඩිපෙළ පතුළ දක්වාම සකස් කර ඇත. වයඹ කෙළවර පිහිටි භූගත ජල මාර්ගයෙන් පැමිණෙන ජලය ශිලා කොටුවකට වැටී ඒ වටා ඇති කාණුව දිගේ ගමන් කොට රොන්මඩ ඉතිරි වී ඊළඟට ඇති ශිලා කොටුවකට තැනින් තැන වූ පිහිළි වලින් පෙරී ගමන් කරයි. (ජායාරූපය -1) එම ජලය පෙරී ඊට ඉහලින් වූ කවුළුවෙන් පිරිසිදු ජලය බවට පත්ව උතුරින් වූ කුඩා පොකුණට ගමන් කරයි. (රූප සටහන-1) මෙම ජලය එම පොකුණට එකතු වී එයින් ද රොන්මඩ යට තැන්පත් වී නැවත මෙහි ඇති කවුළු වලින් භූගත මාර්ගයකින් දකුණින් වූ පොකුණට ගමන් කරයි. එවිට බිම්ම සුදුසු ඉතා පිරිසිදු ජලය දෙවැනි පොකුණින් ලබාගත හැකි ය. (කුලතුංග 2014 : 259)

එමෙන්ම අභයගිරියේ පොකුණු අතරින් ඇත් පොකුණ ද ජලය පානය කිරීමට, ස්නානය සඳහා, ජලය රැස්කර තබා ගැනීමට, අපතේ යන ජලය එක්රැස් කිරීමට, පරිසර අලංකාරයට මෙන්ම පරිසරය සිසිල් කරගැනීම සඳහා නිමවන ලද අභයගිරියේ ඇති විශාලම පොකුණයි.

දිග මීටර 159 ක් ද, පළල මීටර 52.7 ක් ද වන මෙහි බටහිර ඉවුර ස්වභාවික ගල් තලාවකට සම්බන්ධ ය. ඉවුරෙහි පළල මීටර එකකට වැඩිය. මව් පාෂාණයට ගැලපෙන පරිදි ඉවුරු ගල් සකස් කර බැමීම සඳහා යොදාගෙන ඇත. කුස්තුර පිහිටන සේ ගල් කුට්ටිවලින් බැඳ තිබෙන්නේ ස්වභාවිකව අවට භූමියට පතිත වන ජලය පෙරී පොකුණට පිරිසිදු ජලය ලෙස එකතු වීම පිණිස විය යුතුය. පොකුණට බැසීමට සිව් දිශාවෙන්ම පියගැටපෙළ ඇත්තේ අවසාන ජල ප්‍රමාණයද ප්‍රයෝජනයට ගතහැකි පරිද්දෙනි. පොකුණට ජල මූලාශ්‍ර 3 කින් ජලය ලබාගෙන ඇති අතර දකුණු දෙසින් ගඩොලින් කළ බිසෝ කොටුවකින් පෙරී එන ලෙස කළ නිර්මාණයක් ද වේ. පොකුණ තුළට ජලය වැටෙන පිහිල්ල සිංහ මුඛයක කැටයමින් අලංකාර කර තවත් ගල් තීරුවකට වැටී යන පරිද්දෙන් නිමවා තිබේ. (කුලතුංග 2014 : 259)

අක්කර 16 ක් පමණ වන ස්තූප පරිශ්‍රයට පතිත වන වර්ෂාව ස්තූපයේ උපරි කොටසින් පාමුලට වැටෙන ජලය සළපතළ මළුවට පතිත වී එහි මධ්‍යයේ සිට රැළි ක්‍රමයට ඇතුළු ප්‍රාකාරයට සම්බන්ධ පිහිළි කරා ගෙන යාමට සලස්වා ඇත. මෙහි මධ්‍යයේ සෙ. මී. 5ක පමණ ඇසට නොපෙනෙන සේ සියුම් බැවුමක් ලෙස ස්ථූප පාදමේ සිට ඇතුළු ප්‍රාකාරය දක්වා සෙ. මී. 3 ක බැවුමක් වන ලෙස නිමවා ඇත. (රූප සටහන-2) ඇතුළු ප්‍රාකාරයට සම්බන්ධ ජලපිහිළි කරා යොමුවන ජලපිහිල්ලෙන් පිටත ඇති වැලි මළුවට වැටේ. ඇතුළු ප්‍රාකාරය වටා සම දුරින් අලංකාර කැටයමින් යුත් පිහිළි 32 කි. වැලි මළුවේ පිටත ප්‍රාකාරය හරහා ඇති පිහිළි කරා යොමු වීමෙන් පසු පිටතින් ඇති කාණු දිගේ ගොස් ස්ථූපය වටා වූ පොකුණු 4 ට එකතු වේ. (රූප සටහන-3)

අභයගිරි සංකීර්ණය තුළ ඇති පොකුණු සියල්ල අධ්‍යයනය කිරීමේදී හික්කන්ගේ

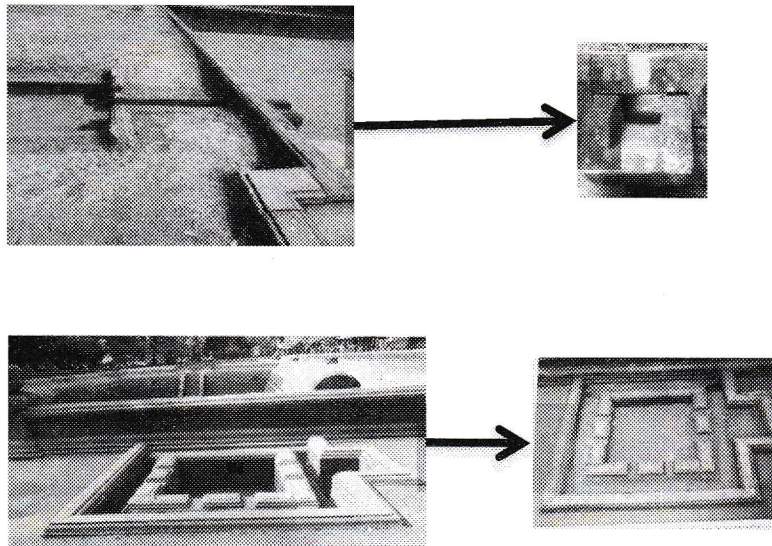
ජල අවශ්‍යතා සඳහා ජලය රැස්කර ගැනීමට, අපතේ යන ජලය එකරැස්කර ගැනීමට, පරිසර අලංකාරයට හා පරිසරය සිසිල් කර ගැනීමට නිර්මාණය කර ඇති බව හඳුනාගත හැකි ය. මෙසේ ජලය රැස්කර ගන්නට පොකුණු බහුලව නිර්මාණය කරන්නට ඇත්තේ මෙම කලාපයේ ඇති දේශගුණික හා භූ විෂමතාව හේතුවෙනි. අභයගිරියේ භූගෝලීය පිහිටීම අතිශයින්ම පොකුණු නිර්මාණයට වැදගත් වූ බව මෙම පරිශ්‍රය විශාල පොකුණු මෙන්ම කුඩා පොකුණු එනම්, ඇත් පොකුණ, කුට්ටම් පොකුණ, රත්තරං පොකුණ ආදී මෙන් ම වෙනත් පොකුණු අධ්‍යයනයෙන් පැහැදිලි වේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

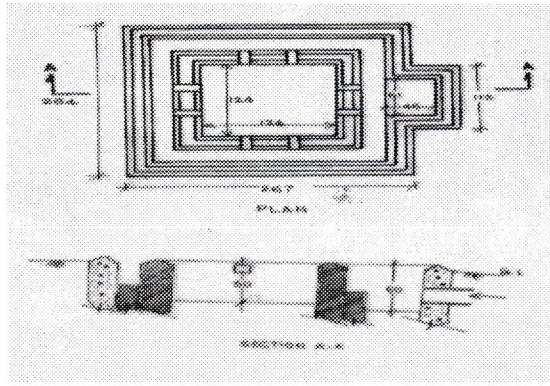
මහාවංශය (2014) සංස්: ශ්‍රී සුමංගල හිමි, හික්කඩුවේ., දේවරක්‍ෂිත හිමි, බටුළුන්කුඩාවේ. ඇස්. ගොඩගේ සහෝදරයෝ (පුද්) සමාගම, කොළඹ.

කුලතුංග, ටී. ජී. (2014) පුරාණ අභයගිරි විහාරය. මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල

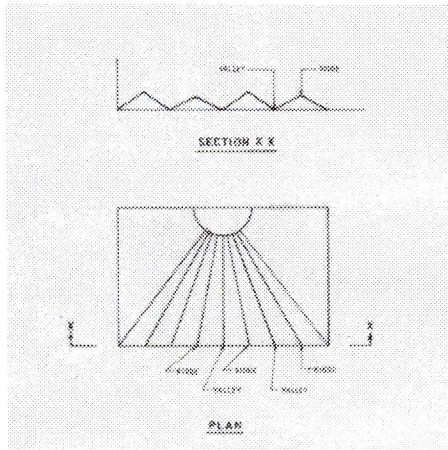
බණ්ඩාර, ඒ. එල්. (1965) අසිරිමත් ඉන්දියාව. කොළඹ.

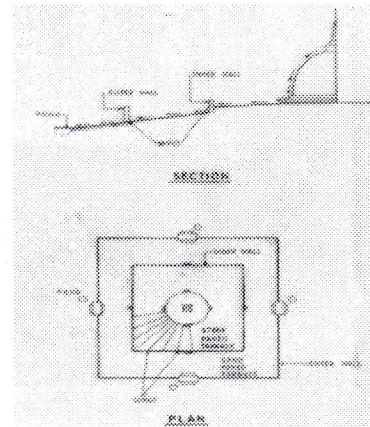
පාසාරුපය 01
කුට්ටම් පොකුණේ ජල පෙරණය

රූපසටහන 01
කුට්ටම් පොකුණේ ජල පෙරණය

රූපසටහන 02
සළපතල මළුවේ ජල බැස්ම

රූපසටහන 03
අභයගිරි දැවැලි මළුවේ ජල පරිපාලනය